

KAREL ČAPEK

e-SPISY 2

BOŽÍ MUKA

e-SPISY

eSPISY KARLA ČAPKA

Sv. 02

Karel Čapek

Boží muka
Kniha novel

CARPE DIEM
2016

Karel Čapek
Boží muka
(eSpisy II)

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu nebo v aplikaci. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření, je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

No part of this may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means including information storage and retrieval systems, without permission in writing from the author. The only exception is by a reviewer, who may quote short excerpts in a review.

© *Carpe diem*, 2016

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-218-1 (pdf)

ISBN 978-80-7487-219-8 (epub)

ISBN 978-80-7487-220-4 (mobi)

I

Šlápěj

Pokojně, nekonečně padal sníh na zmrzlý kraj. Se sněhem vždycky padá ticho, myslil si Boura ukrytý v nějaké boudě, a bylo mu zároveň slavnostně i teskno, neboť se cítil osamělý v širé krajině. Země před jeho očima se zjednodušovala, sjednotila a rozšířila, srovnána v bílých vlnách a nerozrytá zmatenými stopami života. Konečně prořidl a zastavil se tanec vloček, jediný pohyb v tom slavném tichu. Váhavě boří chodec nohy do nedotknutého sněhu a je mu divně, že on první poznamenává kraj dlouhým řádkem svých kroků. Ale naproti po silnici jde někdo černý a zachumelený; dva řetízky kroků poběží vedle sebe, zkříží se a vnesou první lidský zmatek na tuto čistou tabuli.

Avšak protichůdce se zastavuje, má ještě sníh na voustech a dívá se napjatě na něco stranou silnice. Boura zpomalil krok a pátral ve směru jeho očí; oba řetízky se setkaly a zastavily vedle sebe.

„Vidíte tam tu šlápěj?“ řekl zasněžený muž a ukazoval nějakou stopu asi šest metrů od kraje silnice, kde oba stáli.

„Vidím; je to lidská šlápěj.“

„Ano, ale jak se tam dostala?“ Někdo tudy šel, chtěl říci Boura, ale zarazil se; šlápěj byla jediná uprostřed pole, a před ní ani za ní nebylo stopy kročejů; byla zcela jasná a ostrá na bílé ploše, ale byla osamocená, nic nevedlo k ní ani od ní. „Jak se tam mohla dostat,“ podivil se a chtěl jíti k ní.

„Počkejte,“ zastavil ho druhý, „naděláte kolem ní zbytečných stop a všechno rozházíte. To se musí vysvětlit,“ dodal podrážděně, „to nejde, aby někde byla jen jedna šlápěj. Dejme tomu, že by někdo skočil odtud doprostřed pole; pak by před ní nebylo kročejů. Ale kdo by tak daleko doskočil, a jak by mohl skočit jenom na jednu nohu? Vždyť by ztratil rovnováhu a musel by se někde opřít druhou nohou; myslím, že by musel běžet kousek vpřed, jako když se skočí z rozjeté tramvaje. Ale tady *není* druhé nohy.“

„To je nesmysl,“ řekl Boura; „kdyby skočil odtud, byly by tady na silnici po něm stopy; ale jsou tu jenom naše kroky. Nikdo před námi tudy nešel.“

„Stopa je obrácena patou k silnici; kdo ji udělal, šel tímto směrem. Kdyby šel do vesnice, musel by jít vpravo; na tuhle stranu jsou jen pole, a co k čertu teď někdo hledá v polích?“

„Dovolte, kdo šlápl tam, musel zase někudy odejít; ale já tvrdím, že vůbec neodešel, protože neudělal dalších kroků. To je jasné. Nikdo tudy nešel. Stopa se musí vysvětlit jinak.“ A Boura usilovně přemýšlel. „Snad tam byl v hlíně přirozený důlek nebo šlápěj ve zmrzlém blátě a do ní napadal sníh. Anebo, počkejte, snad tam stála pohozená bota, a tu třeba odnesl pták, když napadl sníh. Pak by tam zůstalo nezasněžené místo, podobné šlápěji. Musíme hledat *přirozenou* konjekturu (Pozn.: *předpoklad, domněnka*).“

„Kdyby tam stála bota už před chumelenicí, zůstala by pod ní černá půda; ale já tam vidím sníh.“

„Snad ten pták odnesl botu, když ještě sněžilo; nebo ji upustil v letu do čerstvého sněhu a zase ji zvedl. Prostě to nemůže být šlápěj.“

„Copak ten váš pták žere boty? Nebo si v nich dělá hnízdo? Malý pták botu neunes a velký se do ní nevejde. To se musí řešit obecně. Já myslím, že to je šlápěj, a když nepřišla po zemi, musela přijít shora. Vy si myslíte, že to udělal pták, ale je možné, že to přišlo třeba — — z balónu. Snad se někdo pověsil na balón a šlápl jednou nohou do sněhu, aby si udělal ze světa blázna. Nesmějte se, mně samotnému je nepříjemné vysvětlovat to tak nucené, ale — — Byl bych rád, kdyby to nebyla šlápěj.“ A oba se pustili za ní.

Okolnosti nemohly býti jasnější. Od příkopu podél silnice mírně stoupalo nezorané zasněžené pole; asi uprostřed byla ta stopa, a za ní stál, hustě posněžen, nevelký strom. Plocha mezi silnicí a šlápějí byla panenská, bez sebelehčí stopy nějakého dotyku; povrch sněhu nebyl nikde porušen nebo pohnut. Sníh byl měkký a tvárný, bez sypkosti velkých mrazů.

Byla to opravdu šlápěj. Byl to otisk veliké boty amerického tvaru s velmi širokým podešvem a pěti silnými cvočky na podpatku.

Sníh byl čistě a hladce stlačen a nebylo na něm lehkých nesešlápnutých vložek: tedy šlépěj vznikla teprve, když už dosněžilo. Otisk byl hluboký a rázný; tíha spočívající na této podešvi musila býti hodně větší než váha kteréhokoliv z mužů skloněných nad stopou. Konjektura ptáka a boty se mlčky ztratila.

Zrovna nad šlépějí se vznášely krajní větve stromu: několik tenkých větviček obalených sněhem, jenž nikde nebyl setřen nebo střesen. Při lehkém zaklepání na větev opadával sníh v celých kusech. Hypotéza „shora“ naprosto padla. Nebylo možno učiniti cokoliv shora bez střesení sněhu ze stromu. Fakt šlépěje nabyt tvrdé a nahé jasnosti.

Za šlépějí byla jen čistá sněhová plocha. Stoupali po svahu nahoru a přeběhli po temeni kopce; opět nížil se dolů, daleko dolů nedotčený bílý svah, a za ním rostl nový, ještě širší a bělejší. Na kilometry daleko nebylo šlépěje druhé nohy.

Vraceli se zpět; našli za sebou dvojité řádek svých kročejů, pravidelný a pěkný, jako by byl schválně tak udělán. Ale mezi oběma řádky prostřed pošlapaného kruhu byla šlépěj jiné, mohutnější nohy, cynická ve své osamělosti; něco je zdrželo, aby ji nerozdupali a nezbavili se jí v tichém srozumění.

Vyčerpán a zmaten sedl si Boura na patník silnice. „Někdo si z nás udělal dobrý den.“ „Je to hanebné,“ řekl druhý, „je to nesmírně hloupý kousek, ale — Zatraceně, tady jsou fyzické meze. Vždyť je to vůbec nemožné! — — Poslyšte,“ vyhrkl rychle a skoro s úzkostí, „když tam je jen jedna noha, nemohla by být od někoho jednohého? Nesmějte se, já vím, že je to pitomost, ale nějaké vysvětlení *musí* být. Vždyť tu jde o rozum, to je útok něčeho — — Jsem docela spleten. Buďto jsme oba blázni, nebo spím doma v horečce, nebo *musí* být přirozené vysvětlení.“

„My jsme oba blázni,“ mínil Boura zamýšleně. „Pořád hledáme ‚přirozené‘ vysvětlení; chytáme se nejsložitějších, nejnemyslnějších a nejnásilnějších příčin, jen když jsou ‚přirozené‘. Ale snad by bylo daleko jednodušší a — — přirozenější, kdybychom řekli, že to je prostě zázrak. To bychom se jenom podivili a šli klidně svou cestou — — Beze zmatku. Snad i spokojeni.“

„A já bych se nespokojil. Kdyby se tou šlápějí stalo něco velkého — — Kdyby se tím dostalo někomu něčeho dobrého, sám bych padl na kolena a křičel ‚zázrak‘. Ale ta stopa, vždyť je to trapné; vždyť je to strašně malicherné, dělat jen jednu šlápěj, když stačí udělat obvyklou řadu kroků.“

„Kdyby tu někdo před vámi vzkřísil mrtvou dívku, kleknete a pokoříte se; ale dřív než vám roztaje sníh na kolenech, budete si myslet, že to beztoho byla jen zdánlivá smrt. Tady právě není nic zdánlivého; tady je, dejme tomu, proveden zázrak při nejvyšších zjednodušených podmínkách, jako když se dělá fyzikální experiment.“

„Snad bych nevěřil ani tomu vzkříšení. Ale i já chci být spasen a čekám na zázrak, — — že něco přijde a obrátí můj život. Ta šlápěj mne neobrátil a nespasí a z ničeho mne nevyvede; jenom mne trápí, utkvěla mi tady a nemohu se jí zbavit. A já jí nevěřím: *zázrak* by mne uspokojil, ale ta šlápěj je první krok do nejistoty. Bylo by lépe, kdybych ji byl neviděl.“

Oba dlouho mlčeli. Začal se znovu snášeti sníh a padal stále hustěji. „Vzpomínám si,“ začal Boura, „že jsem četl v Humovi (*Pozn.: Ve spisu Zkoumání o rozumu lidském /9. oddíl, 3. kapitola/ od angl. osvícenského filozofa, ekonoma a historika Davida Huma (1711-1776), hlasatele důsledného empirismu a předchůdce pozitivismu.*) o osamocené šlápějí v písku. Tahleta není tedy první. Myslím si, že snad jsou tisíce takových stop, že jich je nesmírně mnoho, při kterých nás nic nenapadne, protože jsme si zvykli na určitá pravidla. Jiný by si jí třeba nevšiml; nenapadlo by ho, že je to solitér, že jsou ve světě věci, které nemají s ničím dále co dělat. Vidíte, naše šlápěje jsou všechny stejné; ale ta osamělá je větší a hlubší než naše. A když myslím na svůj život, zdá se mně, že v něm musím uznat — — kročeje, které odnikud a nikam nevedou. Je to hrozně spletené, myslet si všechno, co jsem zažil, jako nějaký článek, který přišel po pořádku a končí jiným. Stane se, že najednou něco víte nebo cítíte, před čím není nic, nic, nic tomu podobného a za čím už nic podobného nemůže nikdy přijít. Jsou lidské věci, které nejsou s ničím pospolu a všude jen dokazují své osamocení. Vím věci, ze kterých nic dále

neplynulo, které nic a nikoho nespasily, a přece — — Udály se případy, které už nevedly dále a nepomohly dále žít, a byly to snad nejdůležitější věci života. Nenapadlo vás, že ta šlépěj byla daleko krásnější než všechny, které jste dosud viděl?“

„A já si vzpomínám,“ ozval se druhý, „na sedmimílové boty. Snad někdy lidé našli také takovou stopu a nedovedli si ji jinak vysvětlit. Kdož ví, třeba předchozí kroky jsou u Pardubic a Kolína a následující až u Rakovníka. Ale stejně si mohu myslet, že další krok není už otištěn ve sněhu, nýbrž možná ve společnosti, prostřed nějaké události, někde, kde se něco stalo nebo stane; že tenhle krok je článek nějaké souvislé řady kroků. Myslete si řadu takových divů, ve kterých má tato šlépěj své přirozené místo. Kdybychom měli noviny dokonale informované, možná že bychom mohli v Denních zprávách nalézt ty další kroky a sledovat něčí cestu. Snad se nějaké božstvo ubírá svou cestou; jde bez inkoherece (*Pozn.: nesouvislost.*) a postupně; snad jeho cesta je jakési vůdcovství, kterého se máme chopit. Bylo by nám možno krok za krokem jít ve stopách božstva. Snad by to byla cesta spásy. To všechno je možné — — A je to strašné, mít *docela určitě* jeden krok této cesty před sebou a nemoci ji dále sledovat.“

Boura se otrásl a vstal. Chumelilo se stále hustěji a pošlapané pole s velikou šlépějí prostřed jiných mizelo pod novým sněhem. „Já se jí nespustím,“ řekl zachumelený muž, — „šlépěje, která už není a nebude,“ dokončil Boura v myšlenkách, a jejich cesty se rozběhly opačnými směry.

Lída

Holub ještě spal onoho časného rána, když k němu přišel mladý Martinec a řekl: „Lidka se nám ztratila.“ Byl nesmírně bled a vzrušen; těžce vypravil ze sebe cosi jako, že on a matka spoléhají na jeho přátelství a potřebují jeho rady. Lída odešla včera odpoledne, prý na návštěvy, a dosud se nevrátila.

Holub mlčel; rád by byl řekl nějakou útěchu, ale nevěděl co. Vynořila se mu mladá dívka, jak ji posledně viděl: seděla na pohovce, stočena v sebe, tichá a spanilá; upřeně pohlížela na toho,

kdo mluvil, ale poslouchala nepozorně; neodcházela, a přece jaksi chtěla zůstatí stranou a mimo oči všech. Zdála se podivná a stísněná.

I

Poslední dobu byla Lída opravdu podivná. Její hlas i pohyby zdály se sevřeny smutkem, byla jím omotána a nemohla se volně hnouti; avšak nějak se toho zbavila a jenom mluvila a dívala se jakoby z naprosté a neosobní prázdnoty; ale i to přešlo a zůstaly jen neurčité stopy roztržitosti. Toho dne obědvala s chutí, vesele hovořila a uvažovala o svých příštích šatech. Pak ji napadlo jítí k přítelkyním. Odešla v dobrém rozmaru a bez neklidu. Nic nenavědčovalo tomu, co se mělo státí.

Teprve večer, když se nevracela, počaly hodiny čekání a úzkosti. Při každém úderu domovních vrat zatajili dech; vyskočila nová naděje, stávala se určitější a trýznivější, vyrostla v rozčilení, napínala se mučivě po několik dalších vteřin, a praskla: nikdo nepřišel. Se zvýšeným nepokojem čekali na další zarachocení vrat; každým hluchým úhozem letící okamžik stanul, strašně se dloužil, trápil se chvíli a opět se smrštil jako péro. Konečně o desáté hodině dům ztichl. Nyní rozestřel se propastný, beznadějný a bezhraničný čas; čekání stalo se bolestí, jež neuplývá, nýbrž stojí a roste na všechny strany zároveň. Jen údery hodin byly jako zacukání ve zjitřené ráně.

Nepokoj vtiskl je do okna. Několik chodců je vždy dole na vlhkém dně ulice. Každá žena je trochu jako Lída; každý spěchá nebo loudá se, jako by přinášel poselství. Někdo se zastaví dole, a tu zavěsí se na něj bezdeché, ohromné očekávání; ale už zase jde, a čekání padne zpět do prsou jako masivní tíha. Najednou přijíždí drožka; její hrubý rachot zní jako horlivé, překotné vysvětlování předem; už chtějí běžet dolů ze schodů, ale drožka hrčí dále, tak dlouho, jako by ulice neměla konce. Pomalu chodci řidnou; každým vzdalujícím se krokem rozvléká se pustý žal dále a dále; už jen zdálky zaléhají kroky, tiché tikání beznaděje. Ulice je prázdná; napravo a nalevo rozevívá

se nekonečná dráha opuštěnosti. Čekání zmrtvělo. Vše slilo se v beztvárovou látku úzkosti.

Byla tu od prvopočátku: zprvu pružná, fluidní, povolující nebo napjatá; ponenáhlu znehybněla, stala se tíhou a hmotným tlakem, jako nesmírné svěravé břímě v prsou. Ale byla to zdánlivá nehybnost ohromného vejce, jež se soustředí a připravuje k životu. Rostlo to, jako roste vřed; stále šíře se rozpíná tupý, hnětoucí tlak, zdá se bez hranic, ale náhle se stahuje do středu v jediný bod pronikavé bolesti. Tak se stáhla veškerá úzkost v jediné tušení, že se Lídě stalo něco strašného. Ukrutný úděs rozryl noc čekajících. Pravnitrná, beztvará úzkost vydrala se ven a stala se fantomem hrůzy; tušení stalo se přízrakem a nabylo polozevní existence. „Užel jsem žluté domovní dveře,“ zapsal si později Martinec, „maličko zkropené tak jako krví; věděl jsem, že za nimi v průjezdě leží mrtvá Lída, protože to *bylo vidět*; byla to úžasná, bezcitná, lidsky obludná fyziognomie dveří, která mne plnila hrůzou a utrpením. (Od oné noci pozoruji, že *každé dveře* mají nějaký výraz.) Obrazu těch dveří jsem se nezbavil nejzoufalejším úsilím. Ale najednou žluté dveře zhasly, a viděl jsem sběh lidí, ambulanci a tramvaje donekonečna stojící, surovou, ohromnou a rozměrnou chvíli pouličního neštěstí. Byly ještě jiné obrazy, ale všechny byly stejně nutkavé, jakoby zvenčí vnucené a reální; a posud nemohu pochopit, odkud se vzalo tolik holé, cizí a zevní skutečnosti v obrazech, jež stvořila pouhá úzkost.“

Stále hlouběji vrůstala úzkost ve skutečnost. Paní v hysterickém spěchu házela na sebe šaty; chtěla hledat Lidu, tlouci u všech známých a běžeti kamkoliv — Mladý Martinec ji zadržel: kdyby se Lídě stalo nějaké neštěstí u přátel, ti by nám už vzkázali; a sám se rozběhl na policii. Schodiště se pod ním rozzelo jak černá studně; stupeň po stupni padal do beznaděje, každým krokem stávalo se vše tíže a neúprosněji brutálním zevním faktem. Mrtvolně pusté defilé ulic prosakovalo temným vlhkem: celá událost nabývala kruté skutečnosti, realizovala se a vzrůstala, jako by do ní vnikalo vždy více syrové a těžké hmoty. Koridory policejního ředitelství jsou i ve dne smutné; nyní jejich studený,

opuštěný žal stal se reální součástí vidiny neštěstí a žlutá, krajně nevlídná kancelář umístila se v ní jako cizí mučivý fakt; neštěstí nabylo cizího zvuku bezúčastným hlasem úředníka — „Nic nebylo hlášeno; jak se jmenuje vaše sestra?“ — Martinec odcházel se sevřeným srdcem; věc se ustavičně stávala surovější a rozlehlejší; spícím městem se řítí drožka ke komisařství, k ochranné stanici (*Pozn.: /zast./ záchranná.*), od špitálu k špitálu; všude čekání, pusto, trýznivé ticho, konečně kroky na chodbě a hrubý ospalý hlas — Nikam nebyla toho dne dopravena mrtvá nebo raněná dívka; ale všechno faktické a zevní, nemilosrdné a cizí, s čím se setkal na své štvavé cestě, splynulo s preludy neštěstí v nezměrný a složitý svět bídy.

Pomalou vlek se domů; ale již ve dveřích setkal se s tázavýma očima matčinýma a pochopil, že nyní se zhroutila naděje obou. Bleskem porozuměl, že vše od začátku se dělo jen proto, aby si zakryli strašnou úzkost tušení, že se na Lídě stal zločin. Jako by se náhle obnažila ohavná rána, — je to chladná, jasná hrůza, skoro střízlivá a krajně pronikavá: tak si najednou uvědomili své nejtajnější tušení, že na Lídě bylo spácháno násilí, že byla zavražedena a brutálně zhanobena, že někde bez pomoci leží ukrutně popleněna nebo mrtva; byl to okamžik svrchované krize, jenž nemohl trvati, a přece nikdy nezmizel; i když dávno zašla úzkost, nepřestala tato chvíle vrhati svůj stín jako věčné memento bolesti.

V hodině krize padla paní Martincová na kolena a modlila se z knížek hlasitě a chvatně.

„Ježíši, blesku světla věčného, smiluj se nad námi! Ježíši, králi slávy, smiluj se nad námi! Ježíši nejpodivnější, smiluj se nad námi! Ježíši, Otče budoucího věku, smiluj se nad námi! Ježíši, anděle veliké rady, smiluj se nad námi! Ježíši, tichý a pokorný srdcem, smiluj se nad námi! Ježíši, Bože pokoje, smiluj se nad námi! Pro tajemství Tvého svatého vtělení, vysvobod' nás, Ježíši! Pro Tvou smrtelnou úzkost a umučení Tvé, vysvobod' nás, Ježíši!“

Monotónně a mechanicky padají slova modliteb jako krůpěje nebo vteřiny; je to volání, jež se neustále, až k opití vrací, jako

by měřilo hloubku žalu; je to výkřik bolesti, jenž každým opakováním vplývá do bezmezná a podivně fádni stejnosti utkvělého smutku. Každým „Ježíši“, každým návratem utkvívá žal tišeji a strnuleji; výkřik za výkřikem buduje kolem sebe nesmírné osamocení a prázdnotu; všechny rozlohy chvíle rostou, tak jako roste hloubka rytmickým vrtáním studnařů. Veškerá přítomnost se vyprázdnila a vyvanula, daleko ustoupila a vzdálila se mučivá blízkost věcí; a jako bezhraničným prázdným prostorem řítí se strnulým vědomím bez myšlenky ustavičné „Ježíši, smiluj se nad námi“.

Každé slovo modliteb je tajemné a ubíhá do nekonečna; nenaríká ani nežaluje, nepojme a nevysloví bolest člověka, ale ubíhá do nekonečna a unáší s sebou lidskou trýzeň. Čím stala jsi se, bolesti, opředena tím obzorem bez konce? Co ještě jsi, přítomná chvíle, na všech stranách se otevírající do věčnosti? A ty, sevřené srdce, co je širší než smilování a vysvobození?

„Bože slitovnice, jehožto oči na mé ouzkosti hledí a mé vzdychání čítají, který jsi ke mně tak často milostivým se prokázal, k Tobě volám dnes z hlubokosti duše své. Slyš tedy hlas můj a volání mé k Tobě přijď, neb v rukou Tvých jest osud můj.“

Ponenáhlu, skoro neznatelně se prázdnota naplňuje. Je to, jako by se z modliteb řinulo něco beztvarého a hojného. Každé slovo rozevívá se do neurčité hloubky; je to plynulý, nevýslovný obsah, který je rozpíná za hranice smyslu, do neurčita a neskutečna. V každé pomlčce modliteb řítí se blízkost věcí znovu na duši, a tu je potřeba zdvojeného úsilí a zvýšené naléhavosti křiku. Opět rozestupují se věci a nabývají mrtvosti; bez konce roní se z nevyčerpateľné mnohosti a plnosti slov podivná atmosféra, jež oblévá věci jako hlubina. Jsou to trýznivé a strašné věci; je to vše, co připomíná Lidu a její neštěstí. Ale to vše je nehybné, umrtvené, zalité nesmírnou hlubinou; jsou to jen tělíska uložená v průhledné skleněné kouli, v nepohnuté tiché atmosféře, jež je vězní, v němé hlubině odevzdání.

Po předlouhé hodině modlení se paní Martincová zvedla, jako by procitla. Vše kolem ní se proměnilo; prach a popel, jenž skládá skutečnost, tiše se sedl v nový pořádek; až do poslední mrtvé